

Redzi citādāk!

Rīga, 2013

Ievads

Metodiskais apmācību materiāls „Redzi citādāk!” reproducēšanai Braila rakstā ir izveidots, lai iedrošinātu pēc iespējas vairāk vājredzīgo un neredzīgo jauniešu (vecumā no 15–25 gadiem) iesaistīties dažādos neformālās izglītības pasākumos, līdzdarboties lēmumu pieņemšanā savu interešu aizstāvībai un īstenot savas idejas, piesaistot tām nepieciešamos resursus.

Šajā materiālā jūs atradīsiet informāciju par neformālās izglītības jēdzienu un principiem, jauniešu līdzdalības principiem un veidiem, projektiem (no idejas līdz īstenošanai), kā arī labās prakses piemērus, noderīgus resursus (organizācijas un iestādes) un papildus izmantojamās literatūras/interneta avotu sarakstu.

Šo materiālu izstrādājuši neformālās izglītības apmācītāji, jaunatnes darbinieki ar vairāk kā 10 gadu praktiskā darba pieredzi, tajā skaitā starptautisku pieredzi – Inese Šubēvica, Ieva Upesleja un Māris Resnis – sadarbībā ar jauniešiem, kuriem ir redzes traucējumi, un speciālistiem, kas strādā ar jauniešiem redzes invalīdiem no Tukuma, Ogres un Rīgas.

Lai šis materiāls kalpo ikvienam tā lasītājam par iedvesmas avotu, iedrošinātāju, lai tas ir katra lasītāja pašapziņas stiprinātājs un pamudinājums nemitīgi pilnveidoties!

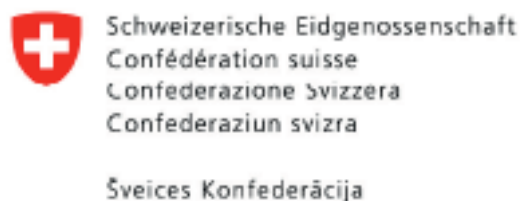
„Tavu dzīvi nosaka iespējas — tai skaitā tās, kuras tu palaid garām.” (Ēriks Rots)

Materiāls izstrādāts Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras īstenotās Latvijas un Šveices sadarbības programmas projekta „Atbalsts jaunatnes iniciatīvu attīstībai attālos vai mazattīstītos reģionos” ietvaros.

Projektu finansē Šveices Konfederācija no Latvijas un Šveices sadarbības programmas līdzekļiem paplašinātajai Eiropas Savienībai. www.swiss-contribution.lv

LATVIJAS-ŠVEICES SADARBĪBAS PROGRAMMA
LATVIAN-SWISS COOPERATION PROGRAMME

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Šveices Konfederācija

Labās prakses piemērs I

2013.gada maija sākumā ar Eiropas Savienības neformālās izglītības programmas „Jaunatne darbībā” finansiālu atbalstu Jūrmalā tika īstenots projekts „Es redzu”. Projekts tika īstenots ar mērķi veicināt neredzīgo bērnu integrāciju sabiedrībā. Projektā — starptautiskā jauniešu apmaiņā — piedalījās gan redzīgi, gan neredzīgi jaunieši no Latvijas un Francijas. Projekta laikā notika dažādas aizraujošas nodarbības un pasākumi, lai tuvāk iepazītu cits citu, vairāk uzzinātu par Latvijas un Francijas kultūru. Projekta galvenais uzdevums tā dalībniekiem bija sagatavot savas dziedamās vai spēlējamās lomas mūziklā ”Mazais princis”. Šis uzvedums bija paredzēts kā pasākuma kulminācija un izvērtās patiešām veiksmīgi. Mūziklu „Mazais princis” kopā ar neredzīgajiem bērniem bija sagatavojuši Latvijā populāri mūziķi.

Vairāk par projektu vari lasīt <http://www.esredzu.lv/projekti/projekts-es-redzu/>.

Neformālās izglītības jēdziens un principi

„Mums prieku dāvā nevis tas, kas mums visapkārt, bet mūsu attieksme pret apkārtējo.” (*Larošfuko*)

Ikdienā mums ir iespējams mācīties mājās, skolā, draugu lokā. Jo vairāk mācāmies, izzinām sevi, jo skaidrāki top mūsu mērķi un pārdomātākas mūsu darbības. Neformālā izglītība ir viens no veidiem, kā dažādās aizraujošās nodarbībās īsā laikā uzzināt kaut ko jaunu par sevi, apkārtējiem cilvēkiem un notikumiem. Neformālā izglītība veicina dalībnieku pašizaugsmi, veidojot personas uzskatus par apkārtējo pasauli. Tas, kas pieder katram no mums — informācija, zināšanas, attieksme, piedzīvotais un pārdzīvotais — ir kas tāds, ko neviens un nekad mums neatņems.

Nav labāka vai sliktāka izglītības sistēma. Gan formālā izglītība, ko apgūstam skolā un augstskolā, gan neformālā izglītība, kas tiek īstenota dažādos semināros, apmācībās, jauniešu apmaiņās, brīvprātīgā darba un līdzdalības iniciatīvās, ir nepieciešamas ikviena jaunieša pašizaugsmei. Formālā un neformālā izglītība papildina viena otru. Tikai ņemot labāko un konkrētam jauniešiem piemērotāko no katras izglītības sistēmas, mēs varam sasniegt optimālu rezultātu jauniešu pašizaugsmei.

Neformālās izglītības definīciju ir daudz, un katram no to autoriem ir sava pārlicība un taisnība. Neformālā izglītība tiek organizēta ārpus formālās izglītības, tā ir jauniešu interesēm un vajadzībām atbilstoša izglītošanas forma ar mērķi veicināt un atbalstīt jauniešu attīstību un izaugsmi. Tātad neformālajai izglītībai raksturīgi, ka tā **tiek īstenota ārpus formālās izglītības sistēmas un tās uzdevums ir radīt atbalstošu vidi jauniešu attīstībai**. Dalība neformālajā izglītībā ir **brīvprātīga** un **visiem pieejama**, līdz ar to motivācija iesaistīties ir augsta un nodrošina aktīvu piedalīšanos un līdzdalību.

Neformālā izglītība balstās uz šādiem pamatprincipiem:

- **mācīties darot** — iegūt praktiskās iemaņas un prasmes (piemēram, pateikt savu viedokli, dalīties sajūtās, atrast risinājumu dzīves situācijām un konfliktiem, vadīt grupu, izmantot efektīvi savus un citu resursus);
- **mācīties būt kopā ar citiem** — izpratne par citādo, atšķirīgā atzišana un pieņemšana (šis princips izpaužas arī prasmē strādāt grupā, dzīvot kopā, risināt situācijas gan ar savas kultūras, gan citu nāciju pārstāvjiem);
- **mācīties mācīties** — iegūt noteiktu zināšanu apjomu, mācīties atrast informāciju, analizēt savu pieredzi un iegūtās zināšanas un izmantot to jaunās dzīves situācijās;
- **mācīties būt** — izprast savu iekšējo pasauli un attīstīt to, veidot dzīvi saskaņā ar sevi un saviem uzskatiem.

Galvenais uzsvars neformālajā izglītībā tiek likts uz principiem **mācīties darot** un **mācīties būt kopā ar citiem**. Tie ir svarīgākie punkti, kas nodrošina neformālās izglītības efektivitāti un veiksmi. Neformālajā izglītībā iegūtās iemaņas un prasmes saglabājas ilgāk un dod iespēju tās izmantot dažādās dzīves situācijās. Bieži neformālās izglītības mācību process ir piesātināts ar pārdzīvojumiem un emocijām, līdz ar to liela atbildība ir tā organizatoriem un vadītājiem — procesa virzītājiem.

Procesa virzītāju galvenais uzdevums, veidojot kādu projektu vai aktivitāti, ir ņemt vērā jauniešu vajadzības un vēlmes, kā arī realizācijas gaitā sekot tām līdz un reaģēt atbilstoši situācijai. Ļoti liela uzmanība ir jāpievērš mācībām labvēlīgas fiziskās un emocionālās vides nodrošināšanai. Uz jauniešu vajadzībām balstīta apmācību programma nodrošina efektīvāku apmācību programmas izveidi un mērķu sasniegšanu. Ideāli, ja apmācību mērķus izvirza paši jaunieši. Neformālajā izglītībā savstarpējās attiecības starp procesa virzītājiem un dalībniekiem pamatā ir balstītas uz vienlīdzības, savstarpējās sapratnes un atbalsta principiem. Neformālās izglītības īstenotāji (treneri, līderi, apmācītāji) ir tie, kas piedāvā saturu un metodes, palīdz un atbalsta, dalās ar savu pieredzi un viedokli. Viņi nav tie, kuri zina vienīgo patiesību un īsto ceļu. Neformālās izglītības īstenotāju misija ir palīdzēt jauniešiem atrast atbildes un veidot personas attieksmi pret apkārtējo pasauli. Apmācītāju uzdevums ir ne tikai runāt un uzdot uzdevumus, bet arī ieklausīties un mācīties kopā ar dalībniekiem. Neformālās izglītības īstenotāju personībai, informācijas pasniegšanas veidam, attieksmei un mijiedarbībai ar dalībniekiem ir liela ietekme uz neformālās izglītības mācību procesu un rezultātiem.

Vide ir otrs noteicošais faktors, kas ietekmē gan dalībniekus, gan programmas realizāciju. Pirmkārt, tā ir fiziskā vide — piemēram, telpas lielums, mēbeļu izvietojums, būves, mežs, lauki, salas — viss, kas ir „ārpus formālās izglītības sistēmas”. Bieži formālās izglītības resursi, piemēram, telpas, tiek izmantotas to ērtās pieejamības

dēļ. Jāpatur prātā, ka jauniešiem skolas telpas atgādina skolas vidi un tajā pastāvošo kārtību, kas ne vienmēr veicina neformālās izglītības brīvo, radošo un nepiespiesto gaisotni. Mainot vidi un radot jaunus apstākļus, tiek panākts, ka visi iesaistītie atrodas vienādā situācijā un katram ir iespēja ieņemt citu *pozīciju* nekā vecajā vidē, piemēram, kļūt par līderi grupā. Otrkārt, būtiska ir emocionālā vide — vide, kas ir netverama, grūti kontrolējama, bet par kuru vienmēr ir jārūpējas un kurā jāuztur pozitīva gaisotne. Piemēram, neformālās izglītības semināros par vidi ir jārūpējas ne tikai programmas laikā, bet arī brīvajā, kafijas paužu un nakts laikā, jo tad dalībnieki parasti iepazīstas tuvāk, apspriež gan semināra, gan citas viņiem aktuālas tēmas, kā arī dalās pieredzē. Šiem brīžiem ir liela nozīme, un tie nākamajās dienās ietekmē apmācību programmu un iekšējo grupas noskaņu.

Trešais faktors, kas ietekmē apmācību efektivitāti, ir izmantotās metodes, respektīvi, veids, kādā tiek strādāts ar grupas dalībniekiem, pieeja un attieksme. Neformālajā izglītībā svarīgs ir ne tikai mērķis, bet arī process un veids, kādā mērķis tiek sasniegts. Dažādās metodes ir neformālās izglītības mugurkauls un spēks. To daudzveidība un elastība nodrošina iespēju mācīties, izmantojot dažādas maņas un paņēmienus, piemēram, tausti, vai, tieši otrādi, izolējot kādu no uztveres veidiem. Dažādojot metodes un izvēloties visatbilstošākās konkrētam mērķim, videi un dalībniekiem, tiek īstenota gan individuālā, gan kolektīvā mācīšanās pieeja. Aktīvas darbības, krāsu, materiālu, mūzikas, vides mijiedarbības un citu līdzekļu izmantošana veido mācību procesu un palīdz jauniešiem dziļāk saprast, apzināties vērtības, veidot noteiktu attieksmi un atklāt sevī neapzinātās īpašības un prasmes (dažādas neformālās izglītības metodes, kas piemērotas darbā ar jauniešiem, kuriem ir redzes traucējumi, ir atrodamas neformālās izglītības metožu, kas izmantojamas darbā ar redzes invalīdiem, metodiskajā materiālā un citos informācijas resursos).

Ceturtais faktors, kam ir ļoti nozīmīga loma jauniešu pašizaugsmē, ir novērtēšana jeb izvērtēšana. Tā ir atsevišķa neformālās izglītības procesa daļa, kura noteikti ir jāiekļauj jebkurā neformālās izglītības pasākumā. Izvērtēšana dod iespēju katram saprast, ko viņš ir ieguvis, iemācījies vai jutis, kā arī domāt par nākamajiem izaugsmes soļiem. Izvērtēšana nav vienkārši novērtējuma anketu izdalīšana, bet atgriezeniskās saites saņemšana no dalībniekiem par sasniegtajiem rezultātiem, procesu, aktivitātēm, cilvēkiem un vadītājiem. Arī šo procesu var uzskatīt par neformālās izglītības daļu, kurā jaunieši var apgūt kritiskās domāšanas prasmes un pārdomāt savas tālākās izaugsmes iespējas.

Pieturzīmes par neformālo izglītību:

- Neformālā izglītība nav obligāta. Ikviens dalībnieks piedalās brīvprātīgi. No katra paša motivācijas ir atkarīgas iespējas iegūt jaunu pieredzi, izdarīt secinājumus, līdzdarboties, iegūt zināšanas, veidot attieksmi vai prasmes.
- Neformālajā izglītībā nevienam neliek atzīmes un neizsniedz valsts apstiprinātus sertifikātus. Galvenais uzvars tiek likts tieši uz pašizvērtēšanu, kas tiek organizēta kā nepārtraukts izvērtēšanas process, no dalībniekiem prasot atgriezenisko saiti jeb reakciju.
- Neformālajā izglītībā zināšanu apguve tiek balstīta uz principu, ka dalībnieki darbojas individuāli vai grupā, izzina ar tematiku saistītos aspektus un noslēgumā (bet ne vienmēr) tiek apskatīta teorija. Neformālajā izglītībā nav svarīgi iemācīties faktus, skaitļus, teorijas, kas nav apstrīdamas.
- Starp dalībniekiem un apmācītājiem nav hierarhijas – ir treneris, apmācītājs jeb procesa virzītājs – cilvēks, kurš palīdz izprast iegūto informāciju, attīstīt iemaņas un apgūt jauno.
- Neformālo izglītību raksturo spēja pielāgoties, elastīgums attiecībā pret dalībniekiem, procesu, metodēm, saturu, mērķi un uzdevumiem – to visu var mainīt atkarībā no apmācāmo vajadzībām, motivācijas un izvirzītajiem mērķiem. Neformālajā izglītībā svarīgs ir pats process.
- Ļoti bieži uzdevumus neformālajā izglītībā veic grupās, kas nodrošina iespēju attīstīt sadarbības un sakarsmes prasmi, spēju pamatot savu viedokli, kā arī māca rast kompromisus. Turklāt neviens nav ģēnijs un nevar zināt visu, tāpēc grupas kopējās zināšanas dod iespēju risināt problēmas, kuras citādi paliktu neatrisinātas.
- Neformālajā izglītībā nav vienas pareizas atbildes, ir atšķirīgi viedokļi, kurus uzklausa un pārrunā grupā. Jo radošāki risinājumi tiks izvēlēti, jo lielāks ieguvums būs pašiem dalībniekiem.
- Neformālā izglītība ir iekļaujoša - visi jaunieši darbojas kopā neatkarīgi no viņu tautības, rases, ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas, invaliditātes, ticības un citiem faktoriem. Šis materiāls arī ir viens no pierādījumiem, ka neformālā izglītība ir atvērta ikvienam.

- Neformālās izglītības uzdevums nav sniegt gatavus risinājumus, bet radīt iespēju jautāt un pašam dalībniekam rast atbildes. Neformālajā izglītībā ir svarīga ikviena dalībnieka līdzdalība. Ikvienš procesa dalībnieks tiek maksimāli iesaistīts notiekošajā, tajā skaitā piedaloties lēmumu pieņemšanā par ideju, mērķi, saturu un procesu. Lielākā daļa atziņu rodas pašu pieredzē, no pārdzīvojuma un uzzinātā, strādājot kopā, apspriežot katru problēmu, izsakot savas domas un uzklauso citus. Neformālajā izglītībā ikviens ir gan skolotājs, gan skolnieks.
- Neformālajā izglītībā tiek īstenota horizontāla pieeja – apskatot kādu tēmu, tiek ņemts vērā arī konteksts.
- Neformālā izglītība vairo mūsu zināšanas, attīsta prasmes un veido attieksmi.

Labās prakses piemērs II

“Laikā, kad jutos nekam nederīgs, ne uz ko spējīgs un pazudis, Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”, iesaistot mani neformālās izglītības aktivitātēs, man deva iespēju sev atkal no jauna noticēt un aktīvi darboties — neklūt par dārzeni, bet izmantot tās iespējas, kas man ir. Tagad, pēc 7 gadiem, esmu ieguvis gan bakalaura, gan maģistra grādu, stažējies 6 mēnešus Briselē, strādāju pašvaldībā, pats vadu dažādas apmācības, seminārus un organizēju dažādus darbus citiem jauniešiem ar redzes invaliditāti. Joprojām iesaistos neformālās izglītības pasākumos, jo tas tiešām strādā” — cilvēkus ar šādiem un līdzīgiem dzīvesstāstiem var sastapt nevalstiskajās organizācijās, tajā skaitā Invalīdu un viņu draugu apvienībā “Apeirons”, Tukuma rajona Neredzīgo biedrībā, Liepājas Neredzīgo biedrībā, biedrībā “Es redzu” un daudzās citās organizācijās.

Jauniešu līdzdalības principi un veidi

„Lai apspriestos, ir nepieciešamas vairākas galvas, lai darbotos - viena.” (*Buasts*)

Labās prakses piemērs III

2012. gada februārī Krista piedalījās biedrības „Jaunatnes līderu koalīcija” organizētajās apmācībās par jauniešu interešu aizstāvību. Apmācību ietvaros bija jādefinē kāda ideja, kas ir aktuāla un īstenojama. Krista nolēma risināt jautājumu par sabiedriskā transporta pieejamību ikvienam jauniešim, kas vēlas iesaistīties interešu un neformālajā izglītībā savā novadā. Krista veica Valdgales pagasta jauniešu vecāku aptauju par šī jautājuma aktualitāti un ar apkopotajiem rezultātiem devās uz tikšanos ar Talsu novada domes priekšsēdētāju. Saņemot atbalstu idejai, ka pašvaldībai ir jānodrošina tāds sabiedriskā transporta atiešanas laiks no gala pieturām, lai jaunieši var apmeklēt interešu un neformālās izglītības pasākumus Talsos, tika dots uzdevums atbildīgajam domes darbiniekam sagatavot lēmuma projektu. Krista savu ideju aizstāvēja atbildīgajās komitejās un novada domes sēdē. 2012. gada decembrī tika pieņemts pozitīvs lēmums par pašvaldības transporta norīkošanu maršrutā Talsi–Valdgale–Talsi vakara stundās. 2013./2014. mācību gadā jau daudz vairāk jauniešu no Valdgales pagasta iesaistījās dažādās interešu izglītības nodarbībās (pulciņos) un neformālajā izglītībā (apmācībās, brīvprātīgajā darbā), ko plaši piedāvā jauniešu organizācijas un jauniešu centrs Talsos.

Vairāk par šo iniciatīvu vari lasīt <http://www.draugiem.lv/jlk/news/?p=8111076>.

Jauniešu līdzdalības principi

Līdzdalība nozīmē piedalīšanos, nestāvēšanu malā, iniciatīvas izrādīšanu un atbildības uzņemšanos.

Jauniešu līdzdalība ir process, kurā galvenie ir tieši jaunieši, kuri piedalās un ietekmē to, kas ir saistīts ar viņiem, interesē tieši viņus un ir būtiski tieši viņiem.

Svarīgi, lai ir kāds, kas piedāvā līdzdarboties un izskaidro līdzdalības radītās iespējas, motivē un iedrošina jauniešus šīs iespējas izmantot. Šajā procesā liela nozīme ir pašvaldību jaunatnes darbiniekiem, nevalstisko organizāciju līderiem.

Vēlies! Ej! Darbojies!

Līdzdalības process

1. Lai līdzdalības procesi tiktu attīstīti kvalitatīvi, ir būtiski, lai jaunieši uzdotu sev jautājumus: „KAS es

esmu? Kādas ir manas intereses, zināšanas un prasmes, kas varētu noderēt, iesaistoties līdzdalības procesos?” Apzinoties savas stiprās un vājās puses gan individuāli, gan grupās, pastāv vairāk iespēju līdzdalības procesus īstenot kvalitatīvi.

2. Kad esam noskaidrojuši, kas mēs esam, ir svarīgi definēt, KO vēlamies sasniegt un KAD? Tiek definēts mērķis, kuram jābūt specifiskam, izmērāmam, sasniedzamam, reālam un noteiktā laikā īstenojamam. Piemēram, nevis “veicināt jauniešu veselīgu dzīvesveidu”, bet gan “līdz 2014.gada janvārim ir pieņemts novada domes lēmums par skeitparka izveidi Jaunajā ciemā, izvietojot vismaz četras skrituļošanai piemērotas rampas”.
3. Ne mazāk svarīgi ir saprast, AR KO kopā paveiksim iecerēto, citiem vārdiem, kas būs mūsu sadarbības partneri. Šeit ir jāanalizē citu jauniešu, amatpersonu, uzņēmumu, iestāžu intereses — jo vairāk sakrīt intereses, jo vieglāk ir īstenot sadarbību.
4. Nākamais jautājums, ko nepieciešams sev uzdot: „KĀ es vēlos līdzdarboties?” Lai līdzdalība būtu strukturēta un sistemātiska, ir būtiski nodefinēt aktivitātes jeb darbības, kas ir jāīsteno noteiktā laikā, lai sasniegtu savu mērķi. No laika ietvara un veicamo aktivitāšu jeb darbību skaita ir atkarīgs, cik daudz un kādi ir nepieciešamie resursi līdzdalības īstenošanai.
5. Procesa noslēgumā ir svarīgi izvērtēt, KĀDI ir sasniegtie rezultāti. Ikreiz, kad kāds mērķis ir sasniegts, ir būtiski visu līdzdalības procesu izanalizēt, lai nākamajā reizē zinātu, kas noteikti ir darāms, bet kādas darbības nevajag veikt. No kļūdām var ļoti daudz mācīties! Nevajag baidīties kļūdīties! Viens no veidiem, kā noskaidrot, kur mēs vēlamies nokļūt, ir apzināties, kur mēs negribam būt.

Svarīgi, lai jauniešu līdzdalības pasākums

- radītu izmaiņas sabiedrībā;
- būtu brīvprātīgs, nevis obligāts;
- būtu vienkārši saprotams, godīgs un skaidrs;
- būtu process, no kā var mācīties;
- aptvertu visus ieinteresētos jauniešus un to intereses;
- neapsolītu pārāk daudz, bet tikai to, kas ir sasniedzams;
- nodrošinātu ļoti labas sazināšanās iespējas, kas ļautu cilvēkiem uzzināt, kas notiek un ko viņu iesaistīšanās var izmainīt.

Līdzdalības līmeņi

Lēmumu pieņemšanā un jauniešiem aktuālu iniciatīvu īstenošanā pašvaldībā jaunieši var tikt iesaistīti un iesaistās dažādos veidos. Jauniešu līdzdalība dažādās pašvaldībās ir atšķirīgā līmenī. Teorētiski uzsver, ka jauniešu līdzdalība tiek īstenoja kvalitatīvāk, ja tos maksimāli iesaista pasākumos (skatīt tabulu zemāk). Praktiski uzsver, ka ir nepieciešams izvērtēt jautājuma būtību, pirms pieņemt lēmumu, kādu jauniešu līdzdalības līmeni mēs vēlamies panākt konkrētā vidē, kurā darbojamies. Nav labāka vai sliktāka līdzdalības līmeņa, viss ir atkarīgs no tā, kādi jautājumi tiek aktualizēti.

Līdzdalības līmenis	Mērķis	Piemērs
Informēšana	Sniegt jauniešiem informāciju un palīdzēt izprast problēmu, iespējamās ieguvumus un risinājumus	Pieaugušie organizē virkni pasākumu jauniešiem, nodrošinot informāciju par pasākumu un mudinot jauniešus piedalīties.
Apspriešanās	Uzzināt jauniešu viedokli par darbības iespējām vai lēmumiem	Laiku pa laiku tiek organizēta saruna ar jauniešiem, lai uzzinātu viņu viedokli par kādu aktuālu jautājumu, saņemtu vērtējumu par notikumiem vai pasākumiem pašvaldībā.

Līdzdalības līmenis	Mērķis	Piemērs
Līdzdalība	Strādāt tieši ar jauniešiem projekta vai pasākuma gaitā, nodrošinot, lai viņu viedokļi un bažas tiktu pilnībā saprastas un ņemtas vērā	Tiek nodrošināts, ka jauniešu viedokļi par aktuāliem jautājumiem, piemēram, par Jauniešu centra darbu, tiek izziņāti un ņemti vērā lēmumu pieņemšanā. Nepieciešams izmantot dažādas metodes, kas dotu lielāku pārliecību jauniešiem par to, ka viņi var ietekmēt lēmumus, kas saistīti ar pašu jauniešu ideju īstenošanu.
Sadarbība	Iekļaut jauniešus lēmumu pieņemšanas procesā, izstrādājot alternatīvas un labākos risinājumus	Jaunieši tiek iekļauti dažādu komisiju un komiteju sastāvā pašvaldībā, un viņi piedalās lēmumu pieņemšanā par jauniešu dzīves uzlabošanu pašvaldībā.
Pilnvaru nodošana	Nodot gala lēmuma pieņemšanu jauniešu rokās	Jaunieši vieni paši vada Jauniešu klubu, vajadzības gadījumā lūdzot pieaugušo atbalstu.

Līdzdalības veidi

Ir ļoti dažādi līdzdalības veidi. Tie pamatā tiek dalīti formālajos un neformālajos līdzdalības veidos.

Formālie līdzdalības veidi — līdzdalības veidi, kas ir nostiprināti tiesību aktos un kurus organizē valsts vai pašvaldības institūcijas — piemēram, sabiedriskās apspriešanas — vai uz kuriem šīm institūcijām ir pienākums reaģēt — piemēram, uz jauniešu oficiālu vēstuli pašvaldībai ir jāatbild noteiktā laika posmā. Šiem līdzdalības veidiem ir noteikta kārtība un protokols, nereti arī saturs. Valsts un pašvaldības iestādēm ir pienākums ņemt vērā cilvēku izteikto viedokli. Daļā normatīvajos aktos nostiprinātajos līdzdalības veidos personas viedoklis tiek ņemts vērā tikai gadījumā, ja tā ir sasniegusi pilngadību. Tādēļ jāreķinās, ka jauniešu līdzdalības gadījumā jāmeklē arī citi veidi, kā jaunieši var tikt sadzirdēti.

Neformālie līdzdalības veidi atšķiras ar to, ka ir daudz brīvāki un elastīgāki formas un satura ziņā. Tos izmantojot, ir iespējas radīt formas ziņā brīvāku un neformālu dialogu ar lēmumu pieņēmējiem un sabiedrību. Šiem līdzdalības veidiem nereti ir arī daudz lielāka ietekme, jo tie aizrauj daudz vairāk cilvēku. Radošums ir viens no atslēgas vārdiem, kas dominē neformālos līdzdalības veidos. Neformālos līdzdalības veidos jaunieši var paust savu viedokli tieši tā, kā vēlas un uzskata to par nepieciešamu.

Apvienojot un kombinējot dažādus līdzdalības veidus atkarībā no jauniešu līdzdalības pieredzes un prasēm, vecuma, interesējošiem jautājumiem un lēmumu pieņēmēju profila, ir iespējams veidot daudzveidīgu un visaptverošu līdzdalības pieredzi, kas parāda dažādās līdzdalības iespējas un izaicinājumus.

Formālie līdzdalības veidi

- Skolēnu un studentu pašpārvaldes — mācību iestādes ietvaros organizētas skolēnu un studentu grupas, kuras līdzdarbojas iestādes darba, mācību procesa un sabiedriskās dzīves organizēšanā. Katrā skolā vai augstskolā tām var būt atšķirīgas funkcijas un to īstenošana, bet to galvenais mērķis ir pārstāvēt skolēnu un studentu intereses visdažādākajos jautājumos.
- Jauniešu konsultatīvās padomes — valsts vai pašvaldības iestādes paspārnē veidotas jauniešu padomes, kuru mērķis ir pārstāvēt jauniešu intereses un viedokli konkrētās iestādes jaunatnes politikas veidošanā un īstenošanā, kā arī veicināt jauniešu līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē. Šādas konsultatīvās padomes var tikt veidotas, piemēram, kādas konkrētas pilsētas vai novada ietvaros, un tajās var tikt iekļauti konkrētās administratīvās teritorijas skolu un jauniešu organizāciju pārstāvji.
- Dalība vēlēšanās un referendumos — valsts un pašvaldības līmenī šis ir viens no universālākajiem un vecākajiem līdzdalības instrumentiem un attiecas uz visiem, kas sasnieguši 18 gadu vecumu. Jaunieši var piedalīties nacionāla mēroga lēmumu pieņemšanā, un vēlēšanas un referendumi var tikt rīkoti arī vietējā mērogā, piemēram, skolā ievēlot pašpārvaldes prezidentu vai izsakot viedokli par kādu skolas mēroga jautājumu.
- Dalība sabiedriskajās apspriešanās — arī šajā gadījumā oficiāli tiek ņemts vērā tikai to iedzīvotāju viedoklis, kas ir sasnieguši 18 gadu vecumu, un nereti sabiedriskās apspriešanas notiek par ļoti specifiskiem

jautājumiem, kuros ir nepieciešamas priekšzināšanas un iedziļināšanās. Taču, ja apspriežamais jautājums ir cieši saistīts ar jauniešiem un viņu dzīves kvalitāti, ir vērts veltīt laiku jautājuma izskaidrošanai, lai arī jauniešiem dotu iespēju izteikt savu viedokli un, iespējams, ietekmēt gala rezultātu.

- Oficiāla viedokļa paušana — atzinumu un vēstuļu rakstīšana vai arī viedokļa paušana kādā citā oficiālā veidā. Valsts un pašvaldības iestādēm ir pienākums noteiktā laika posmā, bet ne ilgāk kā mēneša laikā, pēc *lietas būtības* atbildēt uz visām tām adresētajām vēstulēm. Šo instrumentu var izmantot gan lai paustu viena jaunieša vai jauniešu grupas viedokli, gan lai parādītu, ka konkrētais jautājums ir būtisks daudziem cilvēkiem, tādējādi aicinot valsts vai pašvaldības iestādi tam pievērst pastiprinātu uzmanību un ņemt vērā jauniešu viedokli.
- Dalība politiķu sēdēs: lielākā daļa pašvaldības domju, komisiju un darba grupu oficiālās sēdes ir atklātas, un tās var apmeklēt ikviens interesents (par dalības kārtību gan jāpaaugstinājas iepriekš). Šo līdzdalības instrumentu jaunieši var izmantot, piemēram, brīžos, ja domes sēdē tiek skatīts kāds ar jauniešiem cieši saistīts jautājums – ierodoties uz sēdi, jaunieši parādīs, ka jautājums nav tikai *uz papīra*, bet ka ar to dzīvē saskaras dzīvi cilvēki. Tā būs arī iespēja izteikt viedokli un uzdot papildus jautājumus.
- Brīvprātīgais darbs — oficiāli atzīts līdzdalības veids, kā jaunieši var iesaistīties sabiedrībā notiekošajā, sniegt ieguldījumu apkārtējās vides uzlabošanā un apgūt jaunas prasmes un iemaņas. Brīvprātīgais darbs ir ļoti izplatīts tieši jauniešu vidū un ir labs veids, kā iesaistīt jauniešus tiem apkārt notiekošajos procesos aizraujošā veidā. Brīvprātīgais darbs ietver gan izaicinājumus, gan atbildību, gan iespēju labi un interesanti pavadīt brīvo laiku.
- Iesaistīšanās dažādu nevalstisko organizāciju (biedrību, nodibinājumu, partiju, reliģisko organizāciju u.c.) darbībā — arī šis ir likumā atzīts līdzdalības veids, kas nodrošina jauniešiem iespēju līdzdarboties sabiedrībā notiekošajos procesos tieši tādā veidā un apjomā, kāds jauniešiem ir pieņemams. Nevalstisko organizāciju īstenotās aktivitātes ir visdažādākās – sākot no pasākumu rīkošanas līdz pat interešu aizstāvēšanai nacionālā mērogā. Visos līmeņos ir iespējams gūt vērtīgu līdzdalības pieredzi, kas noderēs ikvienam jauniešiem turpmākajā dzīvē.
- Aktīva līdzdalība politisko partiju darbā — viens no veidiem, kā ietekmēt lēmumus. Aktīvi piedaloties dažādu politisko partiju jauniešu organizācijās, ir iespēja iepazīties ar politiķiem, mācīties būt labam politiķim un līdzdarboties dažādās izglītojošās un priekšvēlēšanu akcijās un aktivitātēs. Jo īpaši šī pieredze ir interesanta gadījumos, ja savu nākotni jauniešiem vēlas saistīt ar lēmumu pieņemšanu.
- Neformālie līdzdalības veidi
- Neformālas tikšanās ar politiķiem un viedokļu paušana (piemēram, „Kafija ar politiķiem”, „Saldējums ar lielajiem”, „idejuTalka” un citas metodes) — pasākumi, kuros jaunieši ar politiķiem satiekas neformālā atmosfērā, lai runātu par kādu konkrētu tēmu vai vienkārši iepazītos. Šādas tikšanās ir vērtīgas gan jauniešiem, kuri šādās tikšanās jūtas daudz brīvāk un drošāk, gan arī politiķiem, kuri var veltīt uzmanību jauniešiem un viņu jautājumu būtībai, nevis sēdes protokolam vai likumā noteiktajai atbildes sniegšanas kārtībai. Šādu tikšanos laikā bieži vien tiek rasti risinājumi problēmām un radītas jaunas idejas nākotnes sadarbībai.
- Foto, video, teātra un citu radošo izpausmes formu izmantošana viedokļa paušanā — lai gan likuma ietvaros ir noteiktas viedokļa paušanas formas, kuras ir jāņem vērā, taču valsts un pašvaldības iestādēs strādājošie ir dzīvi cilvēki ar savām domām, emocijām un dzīves pieredzi, kuri jūt, redz un dzird tāpat kā pārējie. Tādēļ ir vērts izmantot radošas un netradicionālas metodes, kur viedoklis tiek pausts nevis rakstiski, bet kādā citādā veidā, uzrunājot politiķus nevis kā oficiālas amatpersonas, bet kā līdzcilvēkus. Pārdomāti un spilgti foto, video, teātra un citi darbi, kurus politiķis ir redzējis istajā laikā un vietā, var radīt ļoti lielu pārdzīvojumu un ietekmēt politiķa pieņemto lēmumu. Palielina iespādu, piemēram, var atstāt jauniešu veidota foto izstāde par to, kas notiek ar jauniešiem, ja tiem nav iespējas pavadīt brīvo laiku drošā vidē.
- Sociālie mediji — aizvien palielinās to cilvēku skaits, kas aktīvi sazinās ar citiem, izmantojot sociālos medijus *twitter.com*, *draugiem.lv*, *facebook.com* un citus. Ņemot vērā, ka jauniešiem mūsdienās lietot sociālos medijus ir tikpat dabiski kā elpot, tā ir lieliska iespēja, lai darītu politiķiem zināmu jauniešu viedokli un jautājumus. Tā ir arī vide, kur publicēt jauniešu veidotos rakstus, foto, video — it visu, kas kādā veidā pauž vēlmi un motivāciju iesaistīties.

- Publiskas akcijas un kampaņas — šis ir līdzdalības veids, kur radošumam un izdomai nav robežu un nereti būšana *trakam un dullam* atmaksājas desmitkārtīgi. Tas var būt gan jauniešu veidots lāpu gājiens, gan performance zem pilsētas domes logiem, gan zibakcija (*flashmob*) par kādu noteiktu tēmu. Akciju un kampaņu formas var būt daudzveidīgas, tātad šī ir iespēja jauniešiem līdzdarboties tieši tādā veidā, kā viņiem šķiet vispieņemamāk.

Labās prakses piemērs IV

Jauniešu Saeimas deputāti tiek ievēlēti publiskā interneta balsojumā, sacenšoties ar savām idejām valsts izaugsmei un attīstībai. 94 populārāko ideju autori – 3. Jauniešu Saeimas deputāti – pulcējās Saeimas namā, lai Jauniešu Saeimas sēdēs no tribīnes debatētu ar vienaudžiem par jauniešiem un valstij nozīmīgiem jautājumiem. Projektu īsteno Latvijas Republikas Saeima, dodot jauniešiem iespēju gūt reālu pieredzi līdzdalības demokrātijas īstenošanā ar neformālās līdzdalības metodēm. Vairāk par šo iniciatīvu vari lasīt www.jauniesusaeima.lv.

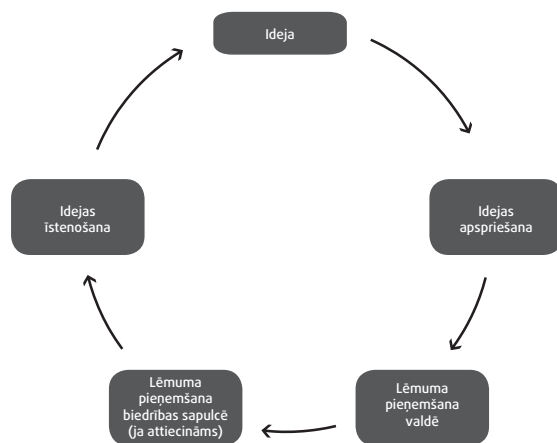
Jauniešu līdzdalība un likumdošana Latvijā

Latvijas jaunatnes politikas septiņi pamatprincipi, kas šobrīd pēc būtības ir nostiprināti Jaunatnes likumā:

1. līdzdalības princips – nodrošināt jauniešiem iespēju iesaistīties jaunatnes politiku ietekmējošu lēmumu pieņemšanā valsts un pašvaldību mērogā;
2. informācijas pieejamības princips – sekmēt jauniešu nodrošināšanu ar viņu vajadzībām un interesēm atbilstošu informāciju;
3. vienlīdzīgu iespēju princips – nodrošināt jauniešiem iespēju aktīvi piedalīties sabiedriskās, politiskās un ekonomiskās aktivitātēs bez jebkādas diskriminācijas;
4. jauniešu interešu ievērošanas princips – risinot jautājumus, kas saistīti ar jaunatni, izvērtēt viņu intereses, tiesības, vajadzības un iespējas;
6. labvēlīgu sociālo un ekonomisko priekšnosacījumu princips – veicināt tādu sociālo un ekonomisko apstākļu veidošanos, kas nodrošinātu jauniešiem iespēju būt par patstāvīgiem Latvijas iedzīvotājiem, kuriem ģimene ir pamatvērtība;
1. jauniešu integrācijas veicināšanas princips – veicināt starpkultūru dialogu visos jaunatnes politikas izstrādes un īstenošanas posmos;
2. mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas princips – nodrošināt iespēju jauniešu mobilitātei, zināšanu un prasmju apguvei ārpus viņu dzīvesvietas un veicināt citu valstu rekomendāciju un labās prakses apmaiņu un ieviešanu Latvijas jaunatnes politikā.

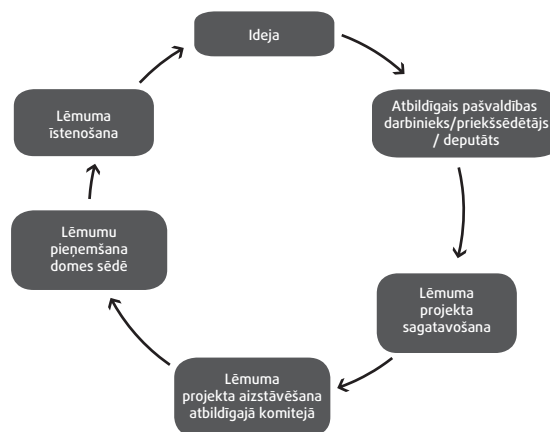
Likums “Jaunatnes likums” (08.05.2008.) ir galvenais dokuments, kas pieņemts, lai Latvijā sekmētu darbu ar jaunatni, un tā mērķis ir uzlabot jauniešu — personu vecumā no 13 līdz 25 gadiem — dzīves kvalitāti, veicinot viņu iniciatīvas, darba tikumu un patriotismu, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī atbalstot darbu ar jaunatni.

Lēmuma pieņemšana jauniešu organizācijā

Lēmumu pieņemšana jauniešu nevalstiskajās organizācijās (biedrībās) ir vienkāršāka un ne tik reglamentēta kā valsts un pašvaldību iestādēs. Vienīgi stratēģiski lēmumi, kas saistīti ar organizācijas attīstību, mērķiem un uzdevumiem, ir jāpieņem biedrības sapulcē. Jauniešu iniciatīvas parasti tiek virzītas atbilstoši jauniešu organizāciju darbinieku un valdes lēmumiem.

Lēmumu pieņemšana vietējās pašvaldībās

Lēmumu pieņemšanu vietējās pašvaldībās reglamentē likums „Par pašvaldībām” (19.05.1994.). Lai arī nereti lēmumu pieņemšana pašvaldībās prasa daudz laika, jo iesaistīti ir daudzi cilvēki, lēmumu pieņemšanas process tomēr ir ļoti pārskatāms un īstenojams ikvienam jauniešim.

Labās prakses piemērs V

2012. gada martā Tukuma jaunieši ar redzes invaliditāti saņēma atbalstu no Latvijas Kopienas iniciatīvu fonda www.iniciativa.lv tandēmvelosipēdu iegādei. Šis bija gandrīz gadu ilgs sadarbības process starp jauniešiem ar redzes invaliditāti — ideju autoriem — un jaunatnes darba ekspertiem no biedrības „Jaunatnes līderu koalīcija”. Paralēli finanšu piesaistei tika īstenots līdzdalības process Tukuma novadā.

Lai varētu apgūt prasmi braukt ar tandēmvelosipēdu, bija nepieciešama vieta, kur droši mācīties, un redzīgi cilvēki, kas vada velosipēdu. Jaunieši ar redzes invaliditāti devās uz vietējo skolu, lai lūgtu atļauju izmantot apmācībām skolas stadionu, un uz vietējo Jauniešu centru, lai atrastu atbalstītājus citu jauniešu vidū, kas būtu ar mieru brīvā laikā mācīties braukt ar tandēmvelosipēdu un doties izbraucienos kopā ar vienaudžiem, kam ir redzes traucējumi. Pašvaldības lēmums nebija nepieciešams, jo atbalsta sniegšanu uzņēmās skola un citi jaunieši. Pateicoties atbalstam, ko sniedza pieredzējusi jauniešu organizācija, līdzdalības procesi notika daudz raitāk un kvalitatīvāk.

Sadarbībā ir spēks. Šodien jaunieši ar redzes invaliditāti Tukumā ir vieni no aktīvākajiem velosportistiem redzes invalīdu vidū Latvijā. Videosīžets par šo ideju ir atrodamas <http://www.draugiem.lv/user/1184386/gallery/?pid=309592216>.

Projekts: no idejas līdz īstenošanai

„Vispirms kāda lieta jāiecer, un tikai tad tā var realizēties: sapņi rada īstenību. Neviena lieta, nekas nav radies īstenībā, ja to iepriekš nav izsapņojis, izdomājis, sadzejojis dzīvā cilvēka gars un sirds.” (Zenta Mauriņa)

Labās prakses piemērs VI

Pabūt Eiropas vasaras skolā, radīt mūziku vai kino, interesantā un dinamiskā procesā apgūt darba iemaņas, uzzināt par izglītības iespējām Latvijā un ārzemēs, radīt drošu vidi savā pilsētā, novadā... Tie ir tikai daži no projektiem, kuros iesaistās jaunieši ar redzes invaliditāti. Interesantus Latvijā īstenotus projektus var atrast Latvijas Neredzīgo biedrības mājas lapā <http://www.lnbrc.lv/jaunumi.htm>, biedrības „Es redzu” mājas lapā www.esredzu.lv un citur.

Kas ir projekts?

Projekts ir ideja, kuru vēlamies īstenot. Tas ir process, kas sastāv no dažādiem loģiski sekojošiem soļiem (projekta izstrāde – finanšu piesaiste – projekta vadība).

Projektam ir noteikts laika un pieejamo resursu (materiāli, cilvēki, finanses) ierobežojums. Projektu definē paši idejas autori, ņemot vērā izvēlētajā finansētāja noteiktos ierobežojumus. Projekts ir vēlamo rezultātu sasniegšana. Projekts ir dinamisks pasākumu kopums, kurā ikvienam tā dalībniekam ir svarīga loma.

Projekta izstrāde

Projekta izstrāde ir savas idejas loģiska apraksta sagatavošana tādā valodā un formātā, lai tas būtu saprotams mūsu domubiedriem, organizāciju biedriem, iespējamiem sadarbības partneriem un atbalstītājiem, sabiedrībai — ikvienam citam cilvēkam. Jo vairāk tiek ieguldīts darbs idejas apraksta sagatavošanā, jo kvalitatīvāks tas top un ir lielāka iespēja saņemt atbalstu, uz kuru ceram. Idejas apraksta sagatavošana var nereti aizņemt pat vairākus mēnešus. Jo īpaši projekta idejas apraksta sagatavošanai jāpievērš papildus uzmanība gadījumos, kad jūs vēlaties īstenot starptautiskus projektus — projektus sadarbībā ar jauniešiem no citām valstīm Eiropā un ārpus Eiropas.

Jo vairāk laika mēs veltīsim projekta idejas izstrādei, tajā skaitā kvalitatīvai jauniešu un sabiedrības vajadzību analīzei, jo vienkāršāk mums pašiem būs projektu ieviest tajā brīdī, kad būs panākta vienošanās par visu nepieciešamo resursu piesaisti.

Projekta idejas izstrāde ir saistīta ar sekojošu loģisku soļu īstenošanu:

- projekta īstenošana un partneru raksturojums;
- problēmas apraksts;
- nepieciešamības pamatojums;
- mērķis;
- uzdevumi un aktivitātes;
- laika grafiks;
- nepieciešamie resursi;
- risku analīze;
- uzraudzība;
- novērtēšana;
- ilgtspēja;
- budžets
- nosaukums.

Jāatceras, ka katrs finansētājs nosaka savus specifiskos nosacījumus, kas jāievēro, piesakoties finansējumam. Ir labi, ja ar potenciālā finansētāja nosacījumiem esam iepazinušies jau savlaicīgi un to izpildes iespējamību analizējam jau projekta izstrādes laikā. Specifiskie nosacījumi var būt ļoti atšķirīgi. Piemēram, jāapraksta projekta nozīmība ne tikai savā pašvaldībā un Latvijā, bet arī Eiropas līmenī; jāparedz jauniešu ar īpašām vajadzībām iekļaušanas pasākumi; jānorāda, kā tiks popularizēti projektā sasniegtie rezultāti; jāatzīmē, vai sekos kādas turpmākās iniciatīvas pēc konkrētā projekta, un daudz citu nosacījumu.

Populārākā pieeja jauniešu projektu izstrādē, neatkarīgi no idejas izstrādes sadaļas, ir *prāta vētra*, kad visi dalībnieki dalās idejās, tad tās tiek analizētas, lai atlasītu interesantākās, un panākta vienošanās par to, kas tieši tiek iekļauts projekta idejas aprakstā.

Piemērs:

„Prāta vētra” → Aktivitāšu (uzdevumu) kopums → Aktivitāšu plāns

Laiks ir resurss, kas ir ārpus mūsu kontroles. Visu nevar paspēt, tāpēc jāizmanto mums dotais laiks saprātīgi. Laika plānošana nozīmē plānot savu darbību laikā, strādāt gudrāk un efektīvāk, taupot resursus, un nenožīmē strādāt ātrāk, vairāk, ilgāk. Ikvienai aktivitātei ir jāieplāno laika rezerve.

Lai mēs varētu attīstīt projekta ideju, ir jāapzina projekta idejas īstenošanai nepieciešamie resursi — kādi būs vajadzīgi un cik daudz. Atcerieties, ka nauda nav resurss, bet līdzeklis resursu piesaistei. Nav iespējams noskaidrot, cik *maksā* mūsu projekta ideja, ja mēs neesam definējuši projekta idejas īstenošanai nepieciešamos resursus. Projektu kvalitatīvāk var izstrādāt, piesaistīt finansējumu un īstenot, ja mēs uzmanību koncentrējam uz resursiem, kas mums nepieciešami, nevis uz naudu. Mums apkārt ir ļoti daudz resursu, kas tikai jāierauga, — cilvēki, kuri velta savu laiku un zināšanas idejas īstenošanai, vietējie uzņēmumi, kas labprāt atbalstīs ar savu produkciju, pašvaldība, kas var piešķirt telpas vai transportu, ainaviskā vide — mežs, upe, kalni.

Risks ir iespēja, ka notiks kaut kas, kas atstās pozitīvu vai negatīvu ietekmi uz projekta gaitu. Riski ir jāapzinās, lai jau savlaicīgi paredzētu pasākumus nevēlamu risku mazināšanai. Viens no vienkāršākajiem veidiem, kā projekta īstenošanā nodrošināties pret nevēlamiem riskiem, ir projekta plānošanas laikā piesaistīt kādu jauniešu vai jaunatnes darbinieku ar pieredzi projektu īstenošanā — īsā laikā jūs saņemsiet maksimāli daudz informācijas, lai saprastu, kuri ir vājie projekta posmi un kam ir jāpievērš papildus uzmanība.

Izstrādes laikā noteikti ir jādomā par uzraudzību jeb monitoringu, tas ir, jāparedz, kā mēs sekosim līdzi tam, ka ideja tiek īstenota atbilstoši plānotajam. Uzraudzību var īstenot iecelts atbildīgais cilvēks, dažādas iesaistīto izpildītāju atskaites, publikācijas medijos, sabiedrības atsauksmes un citādos veidos. Uzraudzība ir nepārtraukts process. Uzraudzībā iegūtie dati un informācija ir izmantojama arī projekta novērtēšanā, nereti pat pilnībā balstot novērtēšanu uz uzraudzības datiem.

Novērtēšana palīdz noteikt turpmāko projekta komandas rīcību, kad ir apkopoti novērtēšanas rezultāti. Novērtēšanā iesaista projekta dalībniekus un darbiniekus, partnerus un sabiedrību. Projektos tiek novērtēta plānotā, esošā un paredzamā projekta gaita un ir pamats vēl labākiem projektiem nākotnē. Jo daudzveidīgākas novērtēšanas metodes mēs pielietosim, jo kvalitatīvāks būs projekta novērtējums. Jauniešu projektos vispopulārākās novērtēšanas vai izvērtēšanas metodes ir saruna klātienē, izmantojot dažādas neformālās izglītības metodes, un rakstiska viedokļa paušana uzreiz pēc kāda pasākuma vai ilgākā laika posmā.

Vēl viens būtisks aspekts projekta izstrādē ir projekta turpinājuma pasākumi. Kas notiks pēc konkrētā projekta idejas ieviešanas? Kādus turpmākos pasākumus mēs īstenosim? Ar ko mēs sadarbosimies nākotnē, lai īstenotu arī citas savas idejas?

Projekta izstrāde noslēdzas ar projekta budžeta sagatavošanu. Projekta budžets ir projekta idejas vērtība naudas izteiksmē. Projekta budžets atspoguļo, kā mēs aprēķinām, cik daudz naudas mums nepieciešams projekta idejas īstenošanai. Populārākās jauniešu projektu budžeta pozīcijas jeb izmaksu veidi ir: naktsmītnes, ēdināšana, ceļa izdevumi, dažādi materiāli, kas nepieciešami projekta īstenošanai, kancelejas preces, projekta un aktivitāšu vadītāji, tipogrāfijas pakalpojumi, poligrāfijas izmaksas un citas.

Projekta izstrādes laikā ir nepieciešams iesaistīt arī projekta partnerus. Partnerības veidošana ir svarīgs priekšnoteikums daudziem projektiem, jo īpaši starptautiskajiem. Piedalieties kontaktu veidošanas pasākumos, apmācībās, izmantojiet dažādas partneru meklēšanas datu bāzes, jautājiet jums zināmiem cilvēkiem par iespējamiem partneriem un runājiet ar partneriem par savām idejām. Latvijā un pasaulē ir ļoti daudz līdzīgi domājošu cilvēku, kas apvienojas dažādās neformālās grupās vai organizācijās un īsteno jauniešu projektus.

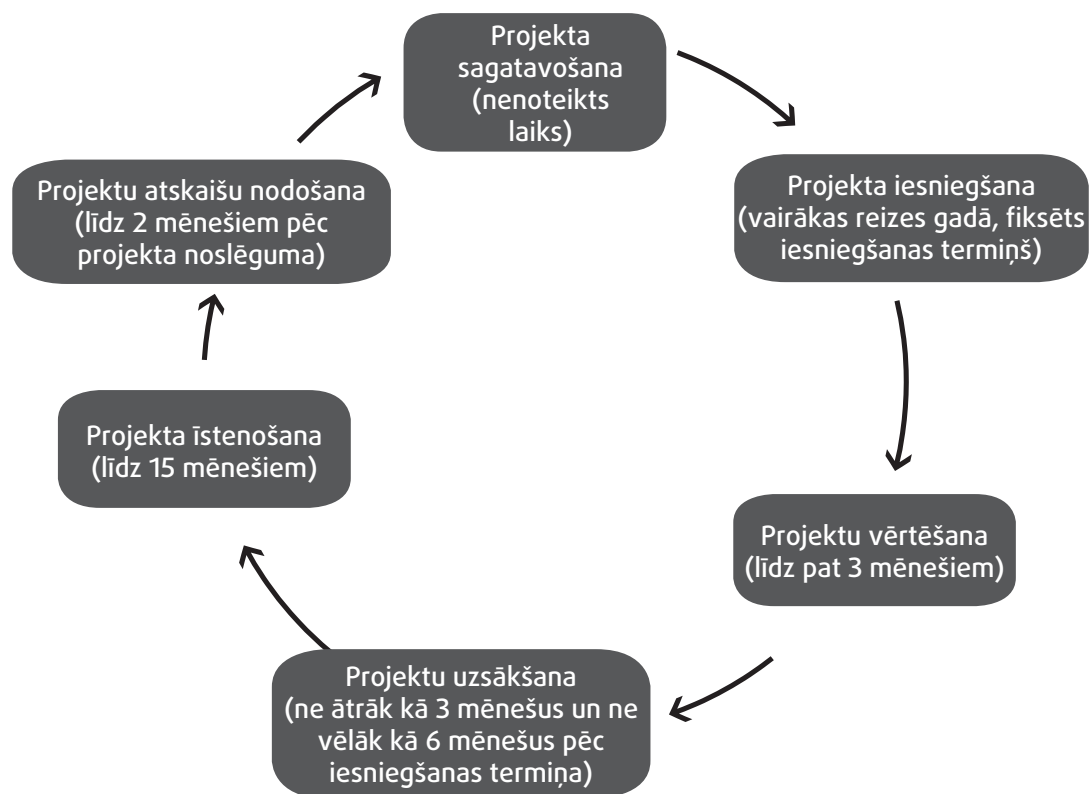
Finanšu piesaiste

Kad projekta ideja ir izstrādāta, tad tiek uzsākta atbilstoša finansētāja meklēšana. Finansējuma meklēšanas process ir līdzīgs jauna darba meklēšanai. Ar kvalitatīvi sagatavota projekta idejas aprakstu palīdzību jāpārlicina finansētājs izvēlēties tieši jūs. Pieredze rodas pētot un rakstot. Pieredze ir atkarīga no darba rezultātiem, arī noraidīta projekta idejas pieredze ir laba pieredze. Pozicionējiet projekta pieteikumu atbilstoši finansētāja noteiktajiem mērķiem, uzdevumiem, interesēm, bet nekad neaizmirstiet savus projekta īstenošanas mērķus. Jārēķinās ar to, ka — jo pazīstamāks finansētājs, jo lielāks konkurss. Dibiniet maksimāli daudz un dažādus kontaktus ar valsts un nevalstiskām organizācijām, privāto sektoru informācijas apmaiņai un atpazīstamībai. Neignorējiet nevienu finansētāju un izpildiet visas saistības, ko esat uzņēmušies. Nekaunieties sazināties ar jums zināmiem cilvēkiem, kam ir pieredze šajā jomā. Veiksmīga finansējuma meklēšanas atslēga ir pozitīva attieksme un labs laika plānojums.

Finanšu piesaiste var būt saistīta ar dažādu iekšējo un ārējo resursu piesaisti, kas ietver:

- konkrētās idejas potenciālo finansētāju apzināšanu,
- iepazīšanos ar finansējuma piešķiršanas nosacījumiem,
- partnerības veidošanu,
- projekta idejas apraksta sagatavošanu un iesniegšanu finansētāja noteiktajā formātā, valodā un laikā,
- atbildes par atbalsta piešķiršanu vai nepiešķiršanu sagaidīšanu,
- līguma slēgšanu un vienošanos par projekta īstenošanas uzsākšanu.

Projekta dzīves cikls (piemērs)

Finanšu piesaistes avoti:

- *vietējie uzņēmēji (mazie un vidējie uzņēmumi)* labprāt atbalsta savu novadu organizāciju iniciatīvas sabiedrībai nozīmīgu projektu īstenošanā;
- *lielie uzņēmumi* — ir izstrādāti mārketinga un sponsorēšanas plāni, ieviestas noteiktas tradīcijas; interesē projekti ar lielu publicitāti; idejas vēlams iesniegt rudenī, kad tiek gatavoti uzņēmumu nākamā gada budžeti; nereti tiek veidoti dažādi labdarības fondi ar konkrēti definētu ideju iesniegšanas kārtību;
- *vietējās pašvaldības* — daudzās pašvaldībās ir izveidoti projektu konkursi, kas finansē pilsētas vai novada organizāciju idejas projektu konkursu kārtībā; atbilstoši nepieciešamībai, jaunieši savas idejas var iesniegt pašvaldībai visa gada garumā, bet labāk savas idejas vietējai pašvaldībai ir iesniegt rudenī, kad tiek gatavots nākamā gada budžets;
- *citas nevalstiskās organizācijas (NVO)* — vienmēr ir vērts sazināties ar citām NVO, lai izzinātu par iespējam piesaistīt noteiktus resursus citu NVO resursu ietvaros, piemēram, speciālistus, kancelejas preces, telpas un citus;
- *religiskās organizācijas* — piemērotas finanšu piesaistei sociālu un labdarības projektu īstenošanai;
- *pasākumi* — ir iespēja organizēt kādas noteiktas aktivitātes finansējuma vākšanai konkrētu ideju īstenošanai, piemēram, veidot foto izstādi, lai iegūtu līdzekļus foto laboratorijas aprikojuma iegādei;
- *organizāciju saimnieciskā darbība* – piemērota NVO sektoram finanšu līdzekļu iegūšanai; piemēram, jaunieši sniedz kādu pakalpojumu vietējai pašvaldībai, uzņēmējiem vai citai nevalstiskai organizācijai (ļoti bieži jaunieši par maksu organizē kādus seminārus, apmācības ieinteresētajiem, radošo darbnīcu vakaros var izgatavot kādus suvenīrus vai saimniecībā noderīgus priekšmetus un pārdot tos dažādos pasākumos pašvaldībā, iegūto naudu novirzot organizācijas mērķu sasniegšanai);
- *ministriju finansējums* – jaunatnes jomā neliels finansējums ik gadu tiek paredzēts Izglītības un zinātnes ministrijas un Kultūras ministrijas budžetā;
- *Eiropas Savienības programmas* – tās ir daudz un dažādas; ērts rīks Latvijā, kā sekot līdz aktuālajiem projektu konkursiem, ko finansē Eiropas Savienība un citi finansētāji Latvijā, ir Rīgas plānošanas reģiona Eiropas Savienības struktūrfondu Informācijas centra izveidots informācijas portāls www.esfinanses.lv.

Kad tiek izsludināts kāds projektu konkurss, kas jūs ieinteresē, ir jāsaņem un jāiesniedz projekta idejas apraksts. Daudziem finansētājiem projektu pieteikumus var iesniegt jebkurā laikā, bet ir noteikti termiņi, kad projekti tiek izvērtēti un kad projekta pieteikuma iesniedzējs saņem atbildi. Pieteikšanās un izvērtēšanas laiks, atkarībā no finansētāja, var aizņemt no viena līdz pat astoņiem mēnešiem. Citiem finansētājiem ir noteikti konkrēti projektu iesniegšanas termiņi, kurus nedrīkst nokavēt.

Līgumu slēgšana

Pēc atbalsta saņemšanas tiek slēgts projekta finansēšanas līgums, pirms kura noslēgšanas un stāšanās spēkā nedrīkst veikt nekādus maksājumus ar projekta īstenošanu saistīto izdevumu segšanai. Šādas izmaksas nebūs atgūstamas no finansētāja un būs jāsedz pašam projekta īstenošanai. Ar finansēšanas līguma vispārīgiem nosacījumiem ikvienam interesentam ir iespēja iepazīties brīdī, kad projekta konkurss tiek izsludināts.

Gadījumā, ja projekta idejas autoram nav pieņemami speciālo nosacījumu uzstādījumi, piemēram, projekta iesniegums ir apstiprināts ar nosacījumiem, kuru dēļ projekta ideja nav īstenojama plānotajā apjomā un kvalitātē, ir iespēja atteikties no līguma slēgšanas jau līguma slēgšanas procedūras laikā. Būtiski ir atcerēties, ka jebkuras atkāpes projekta īstenošanas laikā no projekta pieteikumā norādītās informācijas ir jāaskaņo ar projekta finansētāju pirms to veikšanas.

Projektu īstenošana jeb vadīšana

Galvenie nosacījumi, kas jāievēro, īstenojot projektus, par kuriem ir noslēgti finansēšanas līgumi ar kādu finansētāju, ir:

- mērķu sasniegšanai paredzēto darbību kvalitatīva un savlaicīga veikšana;
- kvalitatīvas un atbilstošas publicitātes īstenošana;
- savlaicīga projektu atskaišu nodošana.

Projekta popularizēšana sabiedrībā

Populārākie veidi, kā sasniegt projekta mērķa grupu un popularizēt projekta ideju, ir:

- sanāksmes,
- publikācijas laikrakstos,
- prezentācijas,
- ziņojumi,
- plakāti,
- bukleti,
- mājas lapas,
- reklāmas,
- konkursi ar balvām,
- zibakcijas (*flashmobs*),
- koncerti ar kādu noteiktu vēstījumu vai mērķi,
- projektu atklāšanas un noslēguma pasākumi,
- dažādas jauniešu aptaujas,
- speciālas prezentācijas skolās, internetā videoformātā,
- skatu kartīšu izdošana,
- puķu stādīšana,
- izstādes un citas.

Katrs finansētājs nosaka savu obligāto publicitātes pasākumu minimumu, kas jāievēro, īstenojot projektu. Piemēram, finansētāja logo lietošana jebkurā komunikācijā ar trešajām personām: preses relizēs, baneros, bukletos, reģistrācijas lapās, mājas lapās un citur. Publicitātes pasākumu neievērošana var būt par pamatu izmaksu neattiecināmībai.

Labās prakses piemērs Nr. VII

Projekts Nīderlandē „You(th) as actor, You(th) as author” — jauniešu apmaiņa, ko atbalstīja programma „Jaunatne Darbībā”, — tika veltīts tam, lai jaunieši ar redzes invaliditāti, mācoties par dažādām mediju iespējām un tehniku, paši kļūtu par savas dzīves režisoriem un aktieriem.

Tika izmantotas dažādas neformālās izglītības apmācību metodes, daudzveidīgs tehniskais nodrošinājums, un rezultātā viens no neredzīgajiem jauniešiem uzņēma savu filmu. Tas tikai pierāda, ka viss ir iespējams, tikai jāmeklē dažādi veidi, kā to sasniegt.

Vairāk par šo un citiem starptautiskiem projektiem, kuros ir iespēja iesaistīties jauniešiem ar redzes invaliditāti, vari lasīt <https://www.facebook.com/SynergyOldeVechteFoundation>.

Resursi ideju īstenošanai, sadarbības attīstībai

Biedrība „NEXT” www.nextyouth.org — daudzu gadu pieredze jauniešu līdzdalības pasākumu organizēšanā vietējās pašvaldībās, konsultācijas, eksperti.

Biedrība „Jaunatnes līderu koalīcija” www.facebook.com/YouthLeadersCoalition — jaunatnes politikas eksperti vietējā un nacionālā līmenī, konsultācijas par jaunatnes politikas īstenošanu, lēmumu pieņemšanu un jauniešu līdzdalības veicināšanu, sadarbība.

Latvijas Neredzīgo biedrības Jauniešu grupa www.lnbrc.lv — pieredzes apmaiņa, konsultācijas, ekspertīze, sadarbība.

Latvijas Neredzīgo bibliotēka www.neredzigobiblioteka.lv — pieredzes apmaiņa, konsultācijas, ekspertīze, sadarbība.

Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons” www.apeirons.lv — pieredzes apmaiņa, konsultācijas, ekspertīze, sadarbība.

Latvijas Republikas Saeimas iniciatīva www.jauniesusaeima.lv — jauniešu iespēja līdzdarboties lēmumu pieņemšanā nacionālā līmenī.

Informācijas tīkls jauniešiem Eiropā „EURODESK” www.eurodesk.eu — informācija par studiju, darba, ceļošanas un citām iespējām Eiropā, partneru meklēšana.

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra www.jaunatne.gov.lv — dažādi informatīvi materiāli un informācija par aktualitātēm neformālās izglītības jomā Latvijā un pasaulē, projektu iespējām, kas tiek īstenotas ar Eiropas Savienības neformālās izglītības programmas „Jaunatne darbībā” un Latvijas–Šveices sadarbības programmas „Atbalsts jaunatnes iniciatīvu attīstībai attālos vai mazattīstītos reģionos” finansiālu atbalstu.

Noderīga informācija / interneta vietnes

Rokasgrāmata bērnu un jauniešu līdzdalības veicinātājiem “Mums ir ko teikt” http://www.nextyouth.org/wp-content/uploads/2011/02/MUMS_IR_KO_TEIKT_lejupladei.pdf.

Praktiskās apmācības materiālu kopums sabiedrības līdzdalībai http://www.pozitivadoma.lv/sites/default/files/pals_rokasgramata.pdf.

Visi ar līdzdalības metodes „Kafija ar politiķiem” saistītie materiāli – prezentāciju paraugi, foto, video www.nextyouth.org/coffee-with-politicians.

Platforma ikvienam, kurš vēlas sazināties ar Saeimas deputātiem un ministriem! Lieliska lapa, lai uzzinātu un vizuāli ļoti uzskatāmā veidā redzētu, kas un kādā veidā ir pārstāvēts Saeimā un Ministru Kabinētā, kā arī lai uzdotu jautājumus konkrētiem politiķiem. Interaktīvi un mūsdienīgi — jauniešiem patīk! www.gudrasgalvas.lv.

Līdzdalības platforma internetā, kurā ikviens var ierosināt savu likuma izmaiņu vai likumdošanas iniciatīvu un iesaistīt tās atbalstīšanā arī citus. Savācot noteiktu skaitu balsu, iniciatīva (ar visiem oficiālajiem balsotāju parakstiem) tiek tālāk nodota attiecīgajai valsts vai pašvaldības institūcijai izskatīšanai www.manabals.lv.

Ideju īstenošanas platforma, radīta uz „idejuTalku” pasākumu (metodes) pamata. „idejuTalka” ir talka ideju īstenošanai - pasākums, kurā no 15 līdz 200 cilvēku, kam ir kopīgs mērķis, var īsā laikā palīdzēt viens otra idejām atrast palīgus, padomus vai resursus <http://www.draugiem.lv/idejutalka/> un <https://www.facebook.com/idejuTalka>.

Lēmumu pieņemšanas process, līdzdalība nacionālā līmenī Latvijā <http://www.mk.gov.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/sabiedribas-lidzdaliba/>.

Dažādi neformālās izglītības metodiskie materiāli par jauniešu līdzdalību <http://jaunatne.gov.lv/lv/jaunatne-darbiba/informativi-materiali-un-noderigas-saites-interneta>.

Plaša informācija par apmācībām, metodiskie materiāli neformālās izglītības jomā, partneru meklēšanas datu bāze starptautiskiem projektiem; plaša informācija angļu valodā tiem, kas strādā par apmācītājiem un/vai grupu vadītājiem, līderiem — SALTO resursu centrs www.salto-youth.net.

Aktuāla informācija jauniešiem par pasākumiem un labās prakses piemēriem Latvijā — Jauniešu informācijas portāls www.jaunatneslietas.lv.

Līdz 20 minūšu gari iedvesmas stāsti, intervijas ar pasaulē zināmām personībām, dažādas sociālo un biznesa projektu idejas, kas mainīja pasauli (video formātā, angļu valodā) – TED www.ted.com.

Rokasgrāmata neformālās izglītības procesu organizētājiem angļu valodā „Manual for facilitators in non-formal education” – Eiropas Komisijas izdevums

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Publications/2009_Manual_for_facilitators_en.pdf.

Metodiskais apmācību materiāls
reproducēšanai Braila rakstā par
neformālās izglītības jēdzienu un
jauniešu līdzdalības principiem

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Šveices Konfederācija